

Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Nederland in 1999

**Arend J. van Dijk,
Michiel van der Weide,
Romke Kleefstra,
Dirk Zoetebier &
Calijn Plate**

Tellingen van koloniebroedvogels en zeldzame broedvogels in Nederland in 1999 leverden voor een groot aantal soorten betrouwbare schattingen op van de broedpopulatie. Voor het eerst werden broedverdachte Kraanvogels gezien en werd een broedgeval van de Roodsterblauwborst vastgesteld. Brandgans en Kolgans, soorten die we tot voor kort slechts als overwinteraar kenden, nemen gestaag toe. De populaties van Draaihals, Kuifleeuwerik, Duinpieper, Ortolaan en Grauwe Gors nemen steeds meer de vorm aan van relictpopulaties.

Sovon Vogelonderzoek Nederland organiseert jaarlijks het Landelijk Soortonderzoek Broedvogels (LSB), een monitoringproject dat zich richt op de aantalsontwikkeling en verspreiding van kolonievogels en zeldzame broedvogels. Het project is onderdeel van het landelijke Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) en wordt georganiseerd in samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Opdrachtgever is het Expertise Centrum van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (EC-LNV). Naast het landelijke overzicht van schaarse en zeldzame soorten, vormen gegevens uit het LSB project een belangrijke rol in het volgen van aantalsontwikkelingen in de Speciale Beschermingszones onder de Europese Vogelrichtlijn. Dit artikel vat de resultaten samen van het LSB in 1999. Deze publicatie sluit aan op de artikelen over 1992-98 in *Limosa*. Een uitgebreide verantwoording van het gebruikte materiaal en de volledigheid is terug te vinden in het jaarrapport 1999 van het LSB (van Dijk *et al.* 2001).

Methode

De werkwijze van het LSB is beschreven in een handleiding met gedetailleerde aanwijzingen omtrent de wijze van veldonderzoek en interpretatie van waarnemingen (van Dijk & Hustings 1996). Op systematische wijze verzamelde gegevens vormen het belangrijkste onderdeel. Daarnaast worden veel aanvullende waarnemingen aan het LSB toegevoegd, waaronder gegevens van het Nestkaartenproject, het Broedvogel Monitoring Project (BMP), het nieu-

we Atlasproject voor Broedvogels van Sovon en gegevens uit rapporten en tijdschriften van regionale vogelwerkgroepen. Alle gegevens van kolonievogels en zeldzame soorten zijn, na verifiëring en controle door de districtcoördinator, toegevoegd aan de LSB-bestanden. Daarnaast is er de inbreng van een aantal grootschalige regionale monitoringprojecten. In het Waddengebied coördineert Sovon sinds 1991 in opdracht van EC-LNV de monitoring van kustbroedvogels. In 1999 werden 36 steekproefgebieden (4500 ha) onderzocht in alle habitats en in alle delen van het Waddengebied, inclusief de Lauwersmeer (Dijksen & Koks 2001). Het gebiedsdekkende monitoringonderzoek in het Deltagebied van kustbroedvogels (o.a. Aalscholver, Kluut, plevieren, meeuwen en sterns) werd ook in 1999 weer uitgevoerd door het Rijksinstituut voor Kust en Zee (RIKZ; Meininger *et al.* 2000). Deze telgegevens zijn op gebiedsniveau aan Sovon aangeleverd. Al met al levert het geheel voor de ene soort een zeer volledig beeld op, voor de andere een fragmentarisch. In tabel 1 wordt daarom voor elke soort naast het aantal getelde paren ook een populatieschatting gegeven. Meer informatie omtrent de volledigheid en kwaliteit van het onderzoek wordt gegeven door van Dijk *et al.* (2001).

Het weer

De winter van 1998/99 was extreem zacht in de terminologie van IJnsen (1991) en kan wedijveren met de extreem zachte winter ervoor. De naweeën van het uiterst natte jaar 1998 sijpelden door tot ver in 1999. In het voorjaar stond het

Tabel 1. Kolonievogels en zeldzame soorten in Nederland in 1999. Achtereenvolgens worden gegeven het getelde aantal paren of territoria, een schatting van de Nederlandse populatie in 1999 (dan wel het aangehouden of afgeronde aantal) en de aantallen in 1994-98. *Colonial and rare breeding birds in The Netherlands in 1999. Shown are the number of breeding pairs/territories recorded in 1999, a population estimate for 1999 and the recent population estimate for 1994-98.*

Soort <i>Species</i>	Getelde paren/territoria <i>Pairs/territories recorded</i>	Geschatte populatie <i>Population estimate</i>	Populatie 1994-98 <i>Population 1994-98</i>
Roodhalsfuut ¹ <i>Podiceps grisegena</i>	8	8	1-4
Kuifduiker ¹ <i>P. auritus</i>	1	1	0
Geoorde Fuut <i>P. nigricollis</i>	410	420-440	160-320
Aalscholver <i>Phalacrocorax carbo</i>	18 434	18 400	14 500-19 700
Roerdomp <i>Botaurus stellaris</i>	186	195-210	140-220
Woudaap ¹ <i>Ixobrychus minutus</i>	6	6	7-10
Kwak ¹ <i>Nycticorax nycticorax</i>	13	13	1-5
Kleine Zilverreiger ¹ <i>Egretta garzetta</i>	9	9	1-4
Grote Zilverreiger ¹ <i>Casmerodius albus</i>	2	2	1-5
Blauwe Reiger <i>Ardea cinerea</i>	9304	10 800	9800-13 500
Purperreiger ¹ <i>A. purpurea</i>	375	375	285-340
Ooievaar ¹ <i>Ciconia ciconia</i>	380	380	224-330
Lepelaar <i>Platalea leucorodia</i>	974	975	660-1245
Zwarte Zwaan <i>Cygnus atratus</i>	35	?	3-14
Kolgans <i>Anser albifrons</i>	97	110-130	55-130
Indische Gans <i>A. indicus</i>	48	60-70	7-61
Grote Canadese Gans <i>Branta canadensis</i> ssp	304	350-375	95-350
Brandgans <i>B. leucopsis</i>	433	450-500	70-350
Casarca <i>Tadorna ferruginea</i>	7	10-15	1-11
Mandarijneend <i>Aix galericulata</i>	76	?	19-84
Smient ¹ <i>Mareca penelope</i>	22	22	17-31
Pijlstaart ¹ <i>Anas acuta</i>	19	19	8-16
Krooneend <i>Netta rufina</i>	97	105-120	35-110
Witoogeend <i>Aythya nyroca</i>	0	-	0-2
Eider <i>Somateria mollissima</i>	7003	?	9000-10 000
Brilduiker ¹ <i>Bucephala clangula</i>	8	8	2-7
Middelste Zaagbek ¹ <i>Mergus serrator</i>	30	30	11-41
Rosse Stekelstaart ¹ <i>Oxyura jamaicensis</i>	5	5	0-3
Bruine Kiekendief <i>Circus aeruginosus</i>	1045	1300	1200-1450
Blauwe Kiekendief <i>C. cyanus</i>	81	85	100-130
Grauwe Kiekendief ¹ <i>C. pygargus</i>	34	34	23-34
Slechtvalk ¹ <i>Falco peregrinus</i>	6	6	2-5
Korhoen ¹ <i>Tetrao tetrix</i>	25	25	32-35
Porseleinhoen <i>Porzana porzana</i>	117	140-180	80-280
Klein Waterhoen ¹ <i>P. parva</i>	4	4	0-8
Kleinst Waterhoen ¹ <i>P. pusilla</i>	9	9	3-9
Kwartelkoning <i>Crex crex</i>	225	240-280	40-690
Kraanvogel ¹ <i>Grus grus</i>	1	1	0
Steltkluut ¹ <i>Himantopus himantopus</i>	26	26	0-7
Kluut <i>Recurvirostra avosetta</i>	8924	8950	7 100-7600
Kleine Plevier <i>Charadrius dubius</i>	680	750-1100	750-1100
Bontbekplevier <i>C. hiaticula</i>	448	460-470	355-440
Strandplevier <i>C. alexandrinus</i>	315	315-330	270-370
Bonte Strandloper ¹ <i>Calidris alpina</i>	3	3	0-2
Kemphaan <i>Philomachus pugnax</i>	103	115-135	135-400
Oeverloper ¹ <i>Actitis hypoleucos</i>	6	6	3-10
Zwartkopmeeuw ¹ <i>Larus melanocephalus</i>	478	478	206-417
Dwergmeeuw ¹ <i>L. minutus</i>	6	6	0-8
Kokmeeuw <i>L. ridibundus</i>	132 085	137 000	132 000-165 000
Stormmeeuw <i>L. canus</i>	5778	5800	6000-6500

Soort <i>Species</i>	Getelde paren/territoria <i>Pairs/territories recorded</i>	Geschatte populatie <i>Population estimate</i>	Populatie 1994-98 <i>Population 1994-98</i>
Kleine Mantelmeeuw <i>L. graellsii</i>	63 074	63 100	37 000-58 300
Zilvermeeuw <i>L. argentatus</i>	66 794	67 000	64 500-75 000
Geelpootmeeuw ¹ <i>L. michahellis</i>	6	6	1-5
Grote Mantelmeeuw ¹ <i>L. marinus</i>	11	11	4-13
Grote Stern <i>Sterna sandvicensis</i>	14 108	14 100	10 710-14 610
Visdief <i>S. hirundo</i>	18 616	19 500	16 500-18 300
Noordse Stern <i>S. paradisaea</i>	2228	2230	1760-2320
Dwergstern ¹ <i>S. albifrons</i>	485	485	370-520
Witwangstern ¹ <i>Chlidonias hybridus</i>	1	1	0-1
Zwarte Stern <i>C. niger</i>	879	1050	1100-1200
Halsbandparkiet <i>Psittacula krameri</i>	33	?	4-42
Kerkuil <i>Tyto alba</i>	1718	1720	800-1370
Oehoe ¹ <i>Bubo bubo</i>	2	2	0-2
Ruigpootuil ¹ <i>Aegolius funereus</i>	1	1	0-2
Velduil <i>Asio flammeus</i>	31	30-35	35-100
Nachtzwaluw <i>Caprimulgus europaeus</i>	489	850-950	?
IJsvogel <i>Alcedo atthis</i>	90	125-175	35-425
Hop ¹ <i>Upupa epops</i>	1	1	0-2
Draaihals <i>Jynx torquilla</i>	30	50-70	50-100
Middelste Bonte Specht ¹ <i>Dendrocopos medius</i>	9	9	0-9
Oeverzwaluw <i>Riparia riparia</i>	21 750	22.000	11.650-20 000
Huiszwaluw ² <i>Delichon urbica</i>	17 737	110 000	104 000-115 000
Kuifleeuwerik <i>Galerida cristata</i>	37	45-60	60-300
Duinpieper <i>Anthus campestris</i>	22	25-28	35-60
Engelse Kwikstaart <i>Motacilla flavissima</i>	3	?	1-4
Grote Gele Kwikstaart <i>M. cinerea</i>	120	250-300	150-300
Rouwkwikstaart ¹ <i>M. yarrellii</i>	16	16	4-15
Noordse Nachtegaal ¹ <i>Luscinia luscinia</i>	1	1	0-1
Roodsterblauwborst ¹ <i>L. svecica svecica</i>	1	1	0
Paapje <i>Saxicola rubetra</i>	255	500-650	500-800
Beflijster ¹ <i>Turdus torquatus</i>	1	1	0-1
Kramsvogel <i>T. pilaris</i>	54	150-175	300-350
Graszanger ¹ <i>Cisticola juncidis</i>	4	4	0-4
Krekelzanger ¹ <i>Locustella fluviatilis</i>	1	1	0-3
Grote Karekiet <i>Acrocephalus arundinaceus</i>	231	250-260	250-350
Orpheusspotvogel ¹ <i>Hippolais polyglotta</i>	1	1	0-2
Baardman <i>Panurus biarmicus</i>	959	1050-1300	1800-2000
Taigaboomkruiper <i>Certhia familiaris</i>	24	65-85	20-85
Buidelmees <i>Remiz pendulinus</i>	177	190-210	110-230
Grauwe Klauwier <i>Lanius collurio</i>	176	180-190	170-245
Klapekster ¹ <i>L. excubitor</i>	1	1	1-6
Roek <i>Corvus frugilegus</i>	60 152	62 000	52 000-60 000
Huiskraai ¹ <i>C. splendens</i>	1	1	0-1
Raaf ¹ <i>C. corax</i>	91	91	90-116
Keep <i>Fringilla montifringilla</i>	9	?	7-16
Europese Kanarie <i>Serinus serinus</i>	70	?	240-450
Roodmus ¹ <i>Carpodacus erythrinus</i>	13	13	16-44
Ortolaan ¹ <i>Emberiza hortulana</i>	7	7	1-3
Grauwe Gors <i>Miliaria calandra</i>	30	35-45	60-125

¹ Uitsluitend gemelde aantallen aangehouden. *No estimate, only numbers recorded shown.*

² Huiszwaluw stond niet op lijst van landdekkend te onderzoeken soorten in 1999. *Common House Martin was not included in the national census in 1999.*

water in natuurgebieden en veel agrarische gebieden op een hoog peil, maar ook in veel bossen was het tot in april plas-dras. Tot in die maand was er een neerslagoverschot. De maand maart was volgens de KNMI-overzichten zeer zacht, nat en aan de zonnige kant. April pakte zeer zacht en zonnig uit en had ongeveer de normale hoeveelheid neerslag. Mei was warm, zonnig en droog. Juni was een wat wisselvalliger maand met zowel zonnig als regenrijk weer. Juli staat te boek als bloedheet, zeer zonnig en droog.

Soortbesprekingen

In tabel 1 en in de soortbesprekingen wordt een overzicht gegeven van de kolonievogels en zeldzame soorten. Van een aantal (zeer) zeldzame soorten worden waarnemingen verzameld en beoordeeld door de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA). Bij de soorten waarvoor dit in 1999 gold, is aangegeven of de gemelde waarnemingen zijn beoordeeld door de CDNA of niet (ontleend aan van der Vliet *et al.* 2000). De volgende symbolen worden daarbij gebruikt: * ingediend (en aanvaard), ° niet ingediend.

Roodhalsfuut *Podiceps grisegena*

Het aantal broedparen van de Roodhalsfuut verdubbelde ten opzichte van 1998 tot acht: een record voor Nederland. De soort blijft een sterke voorkeur hebben voor Drenthe. De meest traditionele broedplaats is hier Hijkerveld/Diependal bij Beilen met vier paren. Drie broedparen brachten respectievelijk één, twee en drie jongen groot. De Boerenveense Plassen bij Hoogeveen waren voor het vijfde seizoen op rij bezet en hier werden in juli twee jongen gezien. Na vele jaren zonder broedsel werd in 1999 ook op het Dwingelderveld een paartje met kleine jongen gezien. Een nieuwe broedlocatie in Drenthe was het Bargerveen, alwaar een paar met één jong werd gemeld.

Kuifduiker *Podiceps auritus*

Zekere broedgevallen van de Kuifduiker zijn in Nederland nog nooit gemeld. Op het Dwingelderveld was in 1999 sprake van een waarschijnlijk broedgeval. Van begin tot half april was hier een baltzend en met nestmateriaal slepend paartje aanwezig. Op 10 juni werd vervolgens

nog een exemplaar gezien, maar waarnemingen van pulli ontbreken (Kleine 2000). Op het Groote Meer (Brabantse Wal) was in 1999 een Kuifduiker aanwezig die baltste met een Geoorde Fuut. Een overzomerende Kuifduiker, die ook baltste met andere futen, was van 16 juni tot en met 30 augustus aanwezig op het Hijkerveld/Diependal. Wellicht vormen de meldingen uit 1999 een voorbode van zekere broedgevallen in Nederland.

Geoorde Fuut *Podiceps nigricollis*

De Geoorde Fuut zat in 1999 wederom fors in de plus, er werden 410 paren gemeld (resp. 177 en 280 in 1997 en 1998). Een schatting voor de Nederlandse populatie van 420-440 paren lijkt dan ook gerechtvaardigd. De groei van de afgelopen jaren wordt hiermee voortgezet. De gestage groei is een landelijk fenomeen. Wellicht speelt de neerslag een rol. Net als in 1998, was het in 1999 voorafgaand aan het broedseizoen nat (februari en eerste helft maart). Het is bekend dat waterstanden een groot effect kunnen hebben op de aantallen. Door lokale verschillen in waterpeil hoeven de aantalsontwikkelingen overigens niet overal synchroon te verlopen (Bijlsma *et al.* 2001).

Aalscholver *Phalacrocorax carbo*

In 1999 kwam de populatie Aalscholver wat lager uit dan in 1998. Het totaal bleef steken bij 18 434 paren. Wel kon het forse aantal van elf nieuwe vestigingen aan de lijst worden toegevoegd, terwijl slechts één vestiging in 1999 werd verlaten. Kolonies met toe- of afname zijn niet in bepaalde regio's geconcentreerd. De Aalscholver nestelt inmiddels in vrijwel alle delen van het land. Met een populatie van tegen de 20 000 paren lijkt de Aalscholver de laatste jaren aan de top van zijn kunnen te zijn.

Roerdomp *Botaurus stellaris*

Van de Roerdomp zijn 186 territoria gemeld in 1999 (figuur 1). De Nederlandse populatie groeit dus weer voorzichtig: de populatieschatting voor 1998 was 170-180 paren. Het uitblijven van een strenge winter maakt deze groei waarschijnlijk mogelijk. Toch vindt het herstel niet zo snel plaats als in het verleden (Bijlsma *et al.* 2001). Het beeld van de aantalsontwikkelingen in de belangrijkste gebieden is niet eenduidig.

De Oostvaardersplassen bleef het beste gebied; de recente toename als gevolg van de herinundatie in het westelijk deel hield stand (Beemster *et al.* 2000). Hier tegenover staat een toename in De Wieden, Friese IJsselmeerkust en in de Lauwersmeer (Kleefstra 2001). De toename in het Harderbroek is een gevolg van de verhoging van de waterstand (L. Zwanenburg in Bijlsma *et al.* 2001).

Woudaap *Ixobrychus minutus*

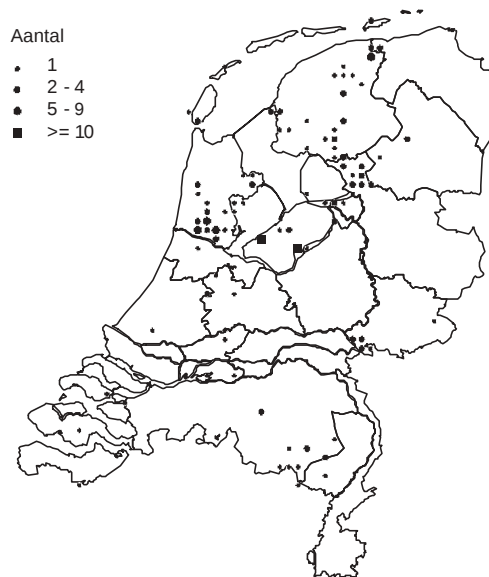
De Woudaap heeft in 1999 succesvol gebroed nabij Budel-Dorplein. Op deze locatie is in de jaren negentig vrijwel jaarlijks een territorium vastgesteld. De Tienhovense Plassen vormen eveneens een vaste broedplaats; in 1999 werden hier twee territoria gevonden. Naast vaste plekken bezet de Woudaap jaarlijks ook onverwachte plekken. Zo werd in 1999 een territorium gemeld in Canisvliet en Fort a/d Drecht.

Kwak *Nycticorax nycticorax*

Op de kooien van Artis hebben acht vrijlevende paren gebroed. In juni zijn er 19 jongen uitgevlogen waarna nog vervolglegsels zijn gelegd (W. van der Waal). Ook in Rotterdam wisten drie paren succesvol te broeden: twee in Het Park onder de Euromast en één in Diergaarde Blijdorp (eerste vrijvliegende paar op deze locatie). Tegenover deze stedelijke broedgevallen staan slechts twee broedlocaties in natuurgebieden: een territorium in het Zwarte Meer en een zeker broedgeval in de Duurse Waarden (Erhart & Kurstjens 2000).

Kleine Zilverreiger *Egretta garzetta*

In 1999 is de Nederlandse populatie Kleine Zilverreigers van vier naar negen broedparen gestegen. De lepelaarkolonie van het Quackjeswater is al vanaf 1994 jaarlijks bezet en in 1999 zijn hier drie nesten gevonden. Vermoedelijk gaat het in totaal, gezien het aantal invliegende vogels, om 5-7 paren. Elders in het Deltagebied waren gedurende het broedseizoen tientallen Kleine Zilverreigers aanwezig, soms zelfs broedverdachte paren (Dijkwater Schouwen-Duiveland), maar er hebben alleen twee paren succesvol gebroed in de Braakman. Verrassend was de vestiging van de Kleine Zilverreiger in het Waddengebied. Zowel op Terschelling (Boschplaat) als Schiermonnikoog

Figuur 1. Verspreiding van de Roerdomp als broedvogel in 1999 (aantal paren per 5x5 km atlasblok). *Breeding distribution of Great Bittern in 1999 (pairs/5x5 km atlas squares).*

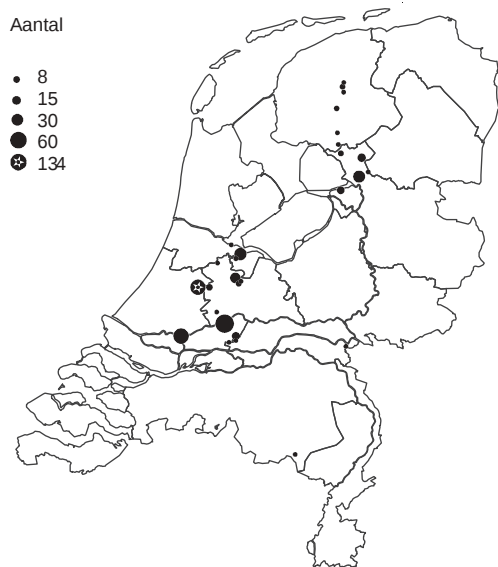
(Oosterkwelder; Overdijk 2000) broedde een paartje tussen Lepelaars en meeuwen. Op beide locaties is succesvol gebroed gezien de waarnemingen van respectievelijk twee en drie vliegvlugge jongen.

Grote Zilverreiger *Casmerodius albus*

De Grote Zilverreiger heeft in 1999 waarschijnlijk in de Oostvaardersplassen gebroed. Er zijn twee baltende paren waargenomen. Deze waarnemingen passen in de lijn van de eerdere broedgevallen. Nadat hier in 1978 het eerste Nederlandse broedgeval werd vastgesteld, wordt er vrijwel jaarlijks gebroed (1-2 paren).

Blauwe Reiger *Ardea cinerea*

In de 354 getelde kolonies werden 9304 nesten van Blauwe Reigers geteld. De tellingen, samengevoegd met schattingen van niet-getelde kolonies, leveren een afgerond totaal op van 10 800 paren. Tussen 1998 en 1999 is de landelijke populatie van de Blauwe Reiger nauwelijks toegenomen. Vanaf 1997, het dieptepunt na twee winters met strenge vorst, bedraagt de toename 9%. Merk hierbij op dat de schatting van 1998 door ontvangst van aanvullende gegevens uit dat jaar is bijgesteld (van 9600 naar 9800 paren).

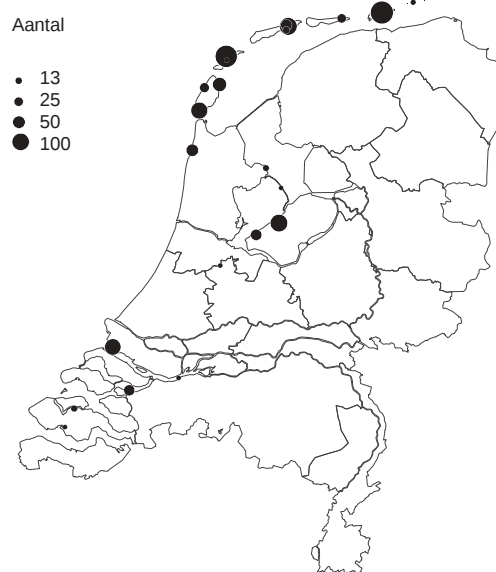
Figuur 2. Verspreiding van de Purperreiger als broedvogel in 1999 (aantal paren per 5x5 km atlasblok). *Breeding distribution of Purple Heron in 1999 (pairs/5x5 km atlas squares).*

Purperreiger *Ardea purpurea*

In het overzicht van 1999 in *Het Vogeljaar* komt van der Kooij (2000) tot een totaal van 375 paren. Ten opzichte van 1998 en 1997 betekent dit een toename van 30 paren en zelfs 80 paren. Misschien dat de natte omstandigheden in de Afrikaanse overwinteringsgebieden in de afgelopen jaren hierbij een positieve rol spelen. Maar ook intensiever speur- en telwerk in Nederland doet een duit in het zakje. De provincie Zuid-Holland herbergde het leeuwendeel van de stand (261 paren, 70%), gevolgd door Overijssel (45, 12%), Noord-Holland (33, 9%), Utrecht (27, 7%) en Friesland (11, 3%; figuur 2).

Ooievaar *Ciconia ciconia*

De Werkgroep Ooievaarstelling (A. Enters, D. A. Jonkers, W. van Nee & R. Rietveld) legt jaarlijks de verspreiding en het broedsucces van de Ooievaar in Nederland vast. Uit het overzicht van 1999 blijkt dat er in 1999 minimaal 380 vrijvliegende paren tot broeden zijn gekomen. Daarnaast zijn er nog twaalf niet-vrijvliegende broedparen geteld. Deze paren bestaan over het algemeen uit Ooievaars die niet meer kunnen vliegen, maar die op een al dan niet zelf gebouwd grondnest op het terrein van een buiten-

Figuur 3. Verspreiding van de Lepelaar als broedvogel in 1999 (aantal paren per kolonie). *Breeding distribution of Eurasian Spoonbill in 1999 (pairs/colony).*

station broeden en daar regelmatig jongen grootbrengen die gewoon op trek gaan.

Lepelaar *Platalea leucorodia*

De meeste Lepelaars zitten tegenwoordig op de Waddeneilanden (figuur 3). Schiermonnikoog, Vlieland, Terschelling en Texel samen herbergen meer dan de helft van de Nederlandse populatie (689 paren, 71%). Het IJsselmeergebied tekende voor 144 paren (15%) en het Deltagebied voor 94 paren (10%). De overige kolonies liggen in Noord-Holland en Utrecht (Botshol 1 paar). Na jaren van gestage groei werd in 1998 met 1270 paren het hoogste aantal van de 20^e eeuw bereikt. In 1999 viel de landelijke populatie met ongeveer 300 paren (25%) terug naar 974 paren. Op grond van terugmeldingen van geringde individuen bestaat het vermoeden dat in 1999 vele Lepelaars die op weg waren naar Nederland in Zuid-Spanje zijn achtergebleven (O. Overdijk).

Kolgans *Anser albifrons*

De gestage toename van de broedpopulatie van de Kolgans in Nederland zette door met 97 getelde paren in 1999 (resp. 80 en 71 in 1997 en 1998). Daarbij herbergen de districten Brabant-West, Friesland en Achterhoek de meeste paren

(resp. 30, 18 en 14 getelde broedparen). In Brabant-West komt het grote aantal getelde paren op het conto van de Biesbosch. Dit vormt in Nederland inmiddels het belangrijkste broedgebied met gemiddeld 10.8 broedparen over de periode 1995-99. In Friesland worden ook in toenemende mate overzomerende groepen Kolganzen waargenomen die kunnen oplopen tot ruim 70 exemplaren (Kleefstra 2001).

Indische Gans *Anser indicus*

Het aantal gemelde broedparen van de Indische Gans was met 48 in 1999 verdubbeld ten opzichte van 1998. Naast een reële toename is het hogere aantal waarschijnlijk ook een gevolg van het nieuwe atlasproject. Hierdoor zijn meer meldingen beschikbaar gekomen. De Nederlandse broedpopulatie wordt door van Horssen & Lensink (2000) geschat op 60-70 paren.

Grote Canadese Gans *Branta canadensis* ssp

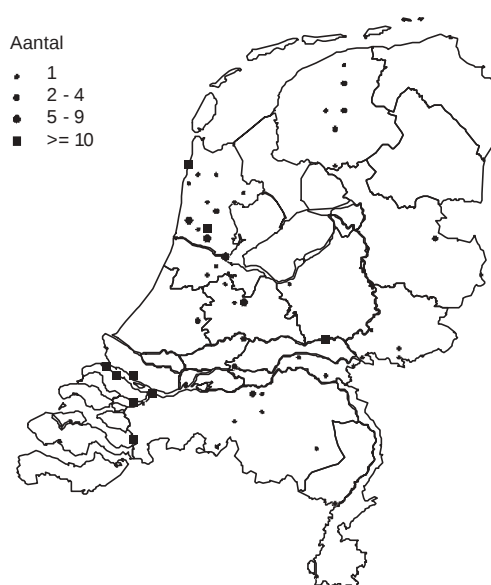
Evenals in 1998 lag het aantal getelde broedparen opnieuw hoger dan in voorgaande jaren. Dit is echter vooral gevolg van speciale karteringen, zoals het nieuwe atlasproject en de provinciale kartering in Noord-Brabant. Alleen al in deze provincie werden in 1999 140 broedparen geteld. De landelijke populatie werd in 1999 geschat op 350-375 paren.

Brandgans *Branta leucopsis*

De Brandgans is bezig met een snelle opmars (Ouweneel 2001). Het aantal getelde broedparen lag in 1999 fors hoger dan in 1998 met een totaal van 433 tegenover 316. Districten die qua aantallen met kop en schouders boven de andere uitsteken zijn Brabant-West en Zuid-Holland-Zuid met respectievelijk 165 en 129 getelde paren (figuur 4). In Brabant-West komt dit grotendeels op het conto van het Markiezaat met 158 paren, in Zuid-Holland-Zuid betreft het de Hellegatsplaten met 75 paren. In deze contreien wordt ook in toenemende mate door grote groepen overzomerd. Ouweneel (2001) komt alleen al voor het noordelijk Deltagebied op een zomerpopulatie van 4200 vogels.

Casarca *Tadorna ferruginea*

In 1999 zijn zeven broedparen aan Sovon gemeld. De Casarca mag dan een regelmatige

Figuur 4. Verspreiding van de Brandgans als broedvogel in 1999 (aantal paren per 5x5 km atlasblok). *Breeding distribution of Barnacle Goose in 1999 (pairs/5x5 km atlas squares).*

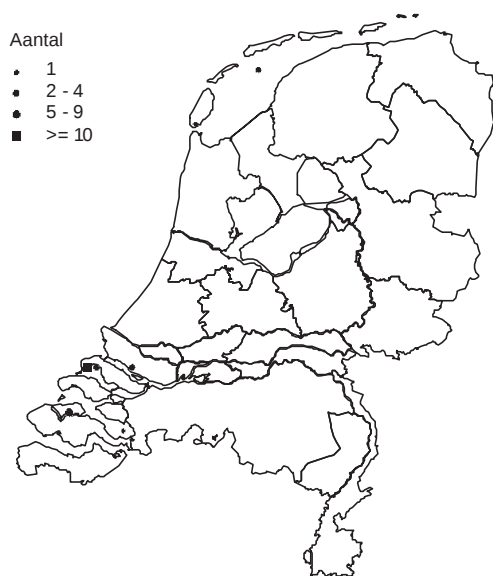
broedvogel zijn geworden, het aantal broedgevallen is in de jaren negentig niet opvallend toegenomen. De schatting van maximaal 15 paren voor de eerste helft van de jaren negentig (Lensink 1996) lijkt dan ook nog steeds correct.

Smient *Mareca penelope*

Van de Smient zijn 22 gevallen gemeld die waarschijnlijke (territorium- of broedverdacht gedrag) of zekere broedgevallen betreffen. Meldingen van individuele volwassen exemplaren of paren in het broedseizoen worden buiten beschouwing gelaten, omdat het zeer waarschijnlijk overzomeraars betreft. Broedparen met jongen werden gezien in de Ezumakeeg, De Munt in Waterland en de Oostelijke Binnenpolder in Utrecht.

Pijlstaart *Anas acuta*

De Pijlstaart is een zeldzame broedvogel in Nederland. In 1999 kwamen 19 meldingen binnen, enkele meer dan voorgaande jaren. Van zekere broedgevallen was sprake op Griend (3 paren), de Vooroevers bij Onderdijk (1 paar) en de Hamert (1 paar). De overige meldingen betreffen paartjes in geschikt broedbiotoop, waarbij het ook om overzomeraars kan gaan, vooral in Waddengebied en Delta.

Figuur 5. Verspreiding van de Middelste Zaagbek als broedvogel in 1999 (aantal paren per 5x5 km atlasblok). *Breeding distribution of Red-breasted Merganser in 1999 (pairs/5x5 km atlas squares).*

Krooneend *Netta rufina*

Van de Krooneend werden 97 paren gemeld; een vergelijkbaar aantal als in 1998. Het merendeel kwam voor in het bolwerk de Vinkeveense Plassen. De populatie groeide hier van vier paren in 1990 naar 69 in 1999.

Eider *Somateria mollissima*

De Eider is een lastig te inventariseren soort. Trends in het Nederlandse Waddengebied worden berekend op basis van de vastgestelde aantallen in de jaarlijks geïnventariseerde censusgebieden. In 1999 viel in deze gebieden een neergaande lijn te bespeuren, met name in het westelijke deel van de Waddenzee. Mogelijk was deze afname een voorbode voor de verhoogde sterfte die in het winterseizoen van 1999/2000 optrad (Dijksen & Koks 2001). Door voedselschaarste konden maagdarmparasieten hun slag slaan en stierven grote aantallen Eiders (van den Berk *et al.* 2000).

Bilduiker *Bucephala clangula*

Met acht zekere of waarschijnlijke en twee mogelijke broedgevallen past 1999 in de lijn van de voorgaande jaren. De zekere broedgevallen

(pas uitgekomen jongen, gebruikt nest) werden vastgesteld in de Leidsche Trekvaart bij Heemstede, de Tichelgaten bij Windesheim, bij Epe en Vaassen in Gelderland en op het Markiezzaat.

Middelste Zaagbek *Mergus serrator*

Het aantal gemelde broedparen van de Middelste Zaagbek voor 1999 lag iets lager dan in 1998 (resp. 30 en 41). Het voorkomen is in Nederland beperkt tot het Waddengebied en de Delta (figuur 5). Op Griend kwamen vier paren tot broeden die ook allemaal met jongen werden gezien. Het Deltagebied was goed voor de overige 26 paren, met de Grevelingen als kerngebied. In 1999 werden hier 17 paren geregistreerd. De andere locaties waren het Veerse Meer (5 paren), Korendijkse Slikken (2 paren) en het Markiezzaat (2 paren). Al deze gebieden waren ook de afgelopen jaren bezet.

Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus*

In 1999 werden 1045 broedparen van de Bruine Kiekendief doorgegeven aan Sovon (resp. 912 en 1048 in 1997 en 1998). Voor een groot deel hebben dergelijke aantalsfluctuaties te maken met variabele telinspanning. Ruim een kwart van deze paren betreft Friese vogels, alwaar een leger vrijwilligers voor het tweede opeenvolgende jaar een verwoede poging deed vrijwel alle paren in de hele provincie in kaart te brengen (Kleefstra 2001). Op basis van de nestkaarten lijkt de soort in ZW-Nederland vroeger tot broeden te komen in vergelijking met noordelijke provincies als Friesland en Groningen. Opvallend is dat het aantal uitgevlogen jongen op de Waddeneilanden aan de kleine kant lijkt (2.1-3.0 op Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog tegenover 3.0-4.0 in andere delen van het land; Bijlsma 2000a).

Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus*

De Blauwe Kiekendief nam in 1999 weer verder af. Op de Waddeneilanden werden 72 paren vastgesteld, tegen 93 in 1998 (Dijksen & Koks 2001). Gezien het gemelde aantal van 81 paren in 1999 wordt de populatie in Nederland geschat op hooguit 85. Buiten het Waddengebied werd een succesvol paar gemeld uit de Lauwersmeer. In het Deltagebied werd succesvol gebroed op de Hompelvoet in het Grevelingenmeer (de Kraker & Derks 1999).

Grauwe Kiekendief *Circus pygargus*

De zoektocht naar broedparen van de Grauwe Kiekendief leverde in 1999 34 gevallen op (Koks & Visser 2000). Een groot deel hiervan (21 paren) werd vastgesteld in het bolwerk in NO-Groningen. De andere broedparen zaten in Noord-Groningen (3), het Lauwersmeergebied (4), Zuidelijk en Oostelijk Flevoland (5) en de Drentse Veenkoloniën (1). Van 14 nesten vlogen ten minste 39 jongen uit (Bijlsma 2000a).

Slechtvalk *Falco peregrinus*

De broedpopulatie van de Slechtvalk in Nederland bedroeg in 1999 zes paren en is ten opzichte van 1998 met één gegroeid. De nieuwe broedplaats was gevestigd op industrieterrein Moerdijk. De andere vijf locaties zijn reeds langer in gebruik: Clauscentrale Maasbracht, DSM-terrein Geleen, elektriciteitscentrale Nijmegen, elektriciteitscentrale Geertruidenberg en de omgeving van de Eemscentrale bij de Eemshaven. De zes paren brachten 14 jongen groot (Bijlsma 2000a).

Korhoen *Tetrao tetrix*

De populatie van het Korhoen op de Sallandse Heuvelrug was in 1999 gelijk aan 1998. Na drie simultaantellingen werd de populatie op 23 mannetjes (en 17 vrouwtjes) gehouden (Dommerholt *et al.* 1999). De plotselinge daling van 32 hanen in 1997 naar 23 in 1998 heeft hiermee geen verder vervolg gekregen in 1999. Opvallend is het voorkomen van twee hanen op de Regte Heide in Noord-Brabant. Waarschijnlijk gaat het hier om een particulier uitzetinitiatief.

Porseleinhoen *Porzana porzana*

Slechts 117 porseleinhoenterritoria werden gemeld in 1999 (resp. 167 en 208 in 1997 en 1998). In enkele jaarlijks geïnventariseerde gebieden nam de soort van 1998 op 1999 sterk af, zoals op de Friese IJsselmeerkust (van 17 territoria naar 3), in het Fochteloërveen (van 9 naar 0), op het Dwingelderveld (van 5 naar 1) en in de Engbertsdijkerven (van 4 naar 0). Daartegenover stonden enkele gebieden waar de soort toenam, zoals De Weerribben, het Zwarte Meer en de Strabrechtse Heide. Een integrale kartering van de soort in het Lauwersmeergebied bracht negen territoria aan het licht (Jager & Kleefstra 1999), duidelijk meer dan in de jaren daarvoor.

Fluctuaties bij deze soort zijn waarschijnlijk vooral ingegeven door variabele waterstanden.

Klein Waterhoen *Porzana parva*

Van het Klein Waterhoen zijn vier voldoende gedocumenteerde territoria bij Sovon gemeld; Rottige Meenthe (Fr; roepend 15 juni^o), Ketelmeer (Ov; roepend 7 juni*), Wormer- en Jisperveld (NH; eenmalig roepend^o) en Kampina (NB; roepend 12 juni t/m 8 juli*). Het aantal van vier is vrijwel gelijk aan 1998 (4 locaties, 5 territoria). In 1995-97 werden jaarlijks 7-8 locaties met roepende exemplaren doorgegeven.

Kleinst Waterhoen *Porzana pusilla*

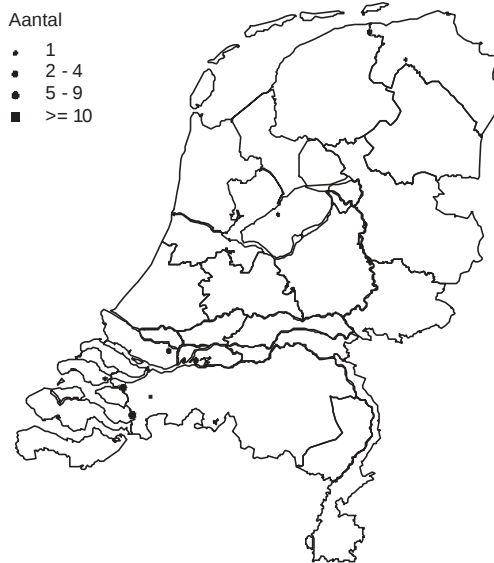
Het Kleinst Waterhoen is in 1999 negen keer, voorzien van een toelichting, gemeld aan Sovon. Het gaat om Zwarte Meer (Ov; roepend 17 juni^o), Roetwaarden Den Nul (Ov; roepend 9 en 14 juni* Dutch Birding 22: 255), Wormer- en Jisperveld (NH)^o, Blauwe Kamer (Ut; roepend 23/24 juni^o), Zaadwaard Vianen (ZH; roepend 16-18 juni*), Ravenswaaij (Gl; roepend 3 juli^o), Klompenwaard (Gl; roepend 14 juni^o) en Oude Waal Ooijpolder (Gl; roepend 29 mei^o).

Kwartelkoning *Crex crex*

Na het topjaar 1998 (586 territoria) lag het aantal Kwartelkoningen in 1999 op een beduidend lager niveau. Het aantal vastgestelde territoria bedroeg 225, de landelijke schatting komt uit op 240-280 territoria (Koffijberg 2001). Dit aantal ligt in dezelfde orde van grootte als in 1997 (260-275 territoria). Ten opzichte van 1998 was vooral het aantal in het Oldambt - het belangrijkste broedgebied in Nederland - fors lager (resp. 156 en 54 in 1998 en 1999). In de uiterwaarden van IJssel, Rijn en Waal was de afname minder sterk (resp. 127 en 80 in 1998 en 1999). De soort lijkt momenteel te profiteren van een groter areaal aan geschikt broedhabitat (Koffijberg & van Dijk 2001). In 2000 is een eerste begin gemaakt met een landelijk beschermingsproject.

Kraanvogel *Grus grus*

De Kraanvogel heeft in 1999 in Nederland zijn eerste schreden gezet als (toekomstige) broedvogel. Op verschillende plaatsen werden baltende paartjes gezien. In het Fochteloërveen was van mei tot juli een paar aanwezig dat balt-

Figuur 6. Verspreiding van de Steltkluut als broedvogel in 1999 (aantal paren per 5x5 km atlasblok). *Breeding distribution of Black-winged Stilt in 1999 (pairs/5x5 km atlas squares).*

ste, copuleerde en zich drie weken heimelijk gedroeg rond een potentiële nestplaats. Buiten deze periode hield zich nog een tweede paar in dit gebied op (Feenstra 1999). Op het Wapserveld bij Diever verbleven van eind mei tot half juni drie Kraanvogels, waaronder een paartje. Ook hier werd balts waargenomen (Bijlsma 1999). Verder waren twee overzomerende Kraanvogels aanwezig op het Dwingelderveld. In april, juni en juli werden ze waargenomen zonder enig broedindicatief gedrag (Kleine 2000). Ook in de Oostvaardersplassen werden in juni en juli twee exemplaren gezien (Dutch Birding 21: 235).

Steltkluut *Himantopus himantopus*

Het jaar 1999 was voor de Steltkluut in Nederland uitzonderlijk goed met 26 broedparen. De noordelijkste broedplaats was de Ezumakeeg. Hier waren twee paren aanwezig waarvan één succesvol heeft gebroed (4 jongen; Kleefstra 1999). In de Oostvaardersplassen was gedurende het broedseizoen een paar aanwezig en in Roosendaal heeft een paartje succesvol gebroed. De overige broedgevallen vonden allemaal plaats in het Delta-gebied (figuur 6). Meininger *et al.* (2000) geven

het volgende overzicht: Oudeland van Strijen (2 paren, beide succesvol), Brabantse Biesbosch (1 paar, succesvol), de Maire Oosterland Schouwen (1 paar), Rammegors (ten minste 5 paren), Stinkgat (ten minste 4 paren, 3-4 succesvol), Molenplaat Markiezaat (2 paren), Molenplaat-Binnenschelde (3 paren), Kraaienberg Markiezaat (1 paar) en Augustapolder Bergen op Zoom (1 paar). Aanvullend op dit overzicht werden twee paar Steltkluten (nesten met eieren) gemeld van het natuurontwikkelingsgebied Polder Maltha in de Biesbosch.

Kluut *Recurvirostra avosetta*

De Kluut liet in 1999 een flinke toename zien, met name in het Waddengebied. Hier werden 5672 paren geteld, wat hoger ligt dan de aantallen van begin jaren negentig. Die toename valt toe te schrijven aan de Friese Waddenkust waar de soort met c. 440 broedparen toenam tot een totaal van 1994 paren in 1999 (Feddemma *et al.* 1999). Opmerkelijk is ook de toename op de kwelders van de Dollard waar respectievelijk 212 en maar liefst 727 broedparen werden geteld in 1998 en 1999. Deze toename hangt mogelijk samen met verplaatsingen van Kluten uit de Duitse Leybocht. Veranderd beheer maakt dit gebied minder geschikt als broedgebied voor de soort (Dijksen & Koks 2001). In het Deltagebied werden 2563 broedparen geteld. De stand oogt hier al zo'n 15 jaar stabiel. Het totale aantal getelde paren komt in 1999 uit op 8924, waarmee de landelijke broedpopulatie geschat wordt op 8950 paren.

Kleine Plevier *Charadrius dubius*

Het aantal getelde paren in 1999 brengt geen verandering in de populatieschatting van 750-1100 broedparen, die nu al enkele jaren gehanteerd wordt voor de Kleine Plevier. In 1999 werden 680 broedparen geteld, wat overeenkomt met het aantal van 690 in 1998.

Bontbekplevier *Charadrius hiaticula*

In 1999 pakte het aantal getelde broedparen van de Bontbekplevier (448) weer iets hoger uit dan de voorgaande jaren (resp. 347 en 428 in 1997 en 1998). Na een duidelijke afname in het Deltagebied vanaf 1979 neemt de soort hier sinds 1997 weer toe (resp. 139, 156 en 171 in 1997-99). Of dit de komende jaren daadwerke-

lijk zal doorzetten, is maar de vraag. Ook in het Nederlandse Waddengebied nam de soort weer iets toe van 171 paren in 1998 naar 180 in 1999 (Dijksen & Koks 2001).

Strandplevier *Charadrius alexandrinus*

Na een flinke terugval in 1998 met slechts 261 getelde broedparen voor het hele land, gaf de soort in 1999 weer enig herstel te zien (315 paren). Deze lichte groei hangt samen met een toename in het Deltagebied: van 194 paren in 1998 naar 263 in 1999 (Meininger *et al.* 2000). In het internationale Waddengebied is de Strandplevier onderwerp van zorg. Hier heeft de soort sterk te kampen met de recreatiedruk op de stranden (Tulp 1998, Rasmussen *et al.* 2000), al zijn broedparen ook op de relatief rustige stranden van Schiermonnikoog en Rottum schaars (Dijksen & Koks 2001). In het Nederlandse Waddengebied nam de soort voor het derde achtereenvolgende jaar sterk af (resp. 73, 63 en 50 in 1997-99).

Bonte Strandloper *Calidris alpina*

Op de Boschplaat, Terschelling, werden gedurende het gehele broedseizoen twee zich stiekem gedragende paartjes waargenomen. In de Dollard werd wederom, net als in de jaren vanaf 1995, een vogel aangetroffen die afleidingsgedrag vertoonde (Dijksen & Koks 2001). Het landelijke totaal kwam hiermee op drie territoria.

Kemphaan *Philomachus pugnax*

In 1999 werden 103 'paren' gemeld bij Sovon. In 1997 lag dit aantal op 111 en werd de populatie geschat op 135-185 'paren'. Een nieuwe schatting voor 1999 lijkt niet hoger uit te pakken dan 115-130. In 1999 lag het aantal getelde broedverdachte hennen in Friesland op 26 en kwam de populatieschatting op 30-40 (Kleefstra 2001).

Oeverloper *Actitis hypoleucos*

Het aantal waarschijnlijke en zekere broedgevalen van de Oeverloper bedroeg in 1999 zes. De zekere broedgevallen (pas uitgelopen jongen) werden ontdekt in het Zenderpark bij IJsselstein en de Vooroevers bij Onderdijk. In de provincie Gelderland waren in Meinerswijk, Ooijpolder (2 paren) en de Heesselse Uiterwaard alarmerende paartjes aanwezig in mei-juni.

Zwartkopmeeuw *Larus melanocephalus*

Met 478 paren in 1999 blijft het de Zwartkopmeeuw voor de wind gaan. Ten opzichte van 1998 nam de populatie met 15% toe. Zoals gebruikelijk nam het Deltagebied het grootste aantal voor zijn rekening. In 1999 broedden hier 427 paren (met nog eens 430 paren in aangrenzend België; Meininger *et al.* 2000). In het Waddengebied wisten zich drie paren te vestigen (Griend, Lauwersmeer en Wieringen). Meldingen uit de rest van Nederland komen voornamelijk uit het IJsselmeer-gebied en de kustprovincies.

Dwergmeeuw *Larus minutus*

Slechts zes broedparen van de Dwergmeeuw werden in 1999 vastgesteld, alle in het noorden van Nederland. Op de Mokkebank langs de Friese IJsselmeerkust kwam de soort voor het tweede opeenvolgende jaar tot broeden met drie paren (van Hijum *et al.* 1999). In het natuurontwikkelingsgebied Ezumakeeg werden twee legfels gevonden, die beide vermoedelijk in de eifase mislukten (Jager & Kleefstra 1999). Ook op de Groningse kwelders van de Julianapolder werd een mislukt broedgeval vastgesteld (Dijksen & Koks 2001). Alle broedparen werden vastgesteld in kokmeeuwkolonies.

Kokmeeuw *Larus ridibundus*

De landelijke kokmeeuwpopulatie in 1999 komt uit op 137 000 paren. In totaal werden in 257 kolonies 13 2085 paren geteld. In 16 niet-getelde kolonies, waar in de jaren ervoor of erna minimaal 50 paren werden vastgesteld, wordt een schatting van 4900 paren aangehouden. In het Waddengebied zaten in totaal 58 750 paren, hetgeen neerkomt op 43% van de landelijke populatie. Voor het Deltagebied is dit 24 250 paren en 18%.

Stormmeeuw *Larus canus*

Het Waddengebied herbergt het leeuwendeel van onze Stormmeeuwen. In 1999 werden er 3967 paren geteld (68% van het landelijk totaal) en dat aantal is in de laatste jaren gebruikelijk. In de Delta liep het aantal 'Kleine Zeemeeuwen' terug van 649 naar 511 (9% van landelijk totaal). De terugval van het landelijk totaal van 1998 op 1999 komt in hoofdzaak door de afname met ruim 400 paren van de kolonie in de Pettemer-

duinen en het nabijgelegen terrein van het Energie Centrum Nederland.

Kleine Mantelmeeuw *Larus graellsii*

Voor de Kleine Mantelmeeuw gaat 1999 als voorlopig recordjaar de boeken in. Voor het eerst werden de 60 000 paren ruimschoots overschreden. In veel gebieden werd een toename gemeld en ten opzichte van 1998 bedraagt de groei 4800 paren, ruim 8%. In het Waddengebied vond in vrijwel alle kolonies enige groei plaats, waardoor in 1999 het hoogste aantal ooit werd bereikt: 34 111 paren. In het Deltagebied werd ook de hoogste score ooit gehaald: 27 138 paren. In de Hollandse duinen tussen Den Helder en IJmuiden zaten 1349 paren, ook een toepaantal. In het gebied van de havens, sluizen en hoogovens van IJmuiden en Velsen nestelen Kleine Mantelmeeuwen al sinds 1987. In 1999 ging het om 1200 paren (Cottaar 2000).

Zilvermeeuw *Larus argentatus*

Het Waddengebied telde in 1999 33 826 paren Zilvermeeuwen. In het Deltagebied wist de Zilvermeeuw 31 925 paren te scoren. In het Waddengebied evenaart het totaal aantal dat van de Kleine Mantelmeeuw, in de Delta is het aantal Zilvermeeuwen nog steeds iets groter. Ten opzichte van 1998 verschilde het aantal Zilvermeeuwen in het Wadden- en Deltagebied niet veel met dat in 1999. Landelijk nam de stand licht toe.

Geelpootmeeuw *Larus michahellis*

Op enkele traditionele plekken kwamen opnieuw Geelpootmeeuwen tot broeden, waaronder drie (meng)paren in IJmuiden en één (meng)paar op Neeltje Jans. Op de Maasvlakte/Botlek werden twee broedparen gemeld. Het totaal aantal komt daarmee uit op zes broedparen voor 1999.

Grote Mantelmeeuw *Larus marinus*

In 1999 werden elf territoria/broedparen gemeld van de Grote Mantelmeeuw. Daarmee lijkt voornog een verdere opmars van deze nieuwe broedvogel uit te blijven. In het Waddengebied bleef het bij drie broedparen op de Terschellinger Boschplaat. Op de Friese IJsselmeerkust kwam voor het derde achtereenvolgende jaar

een paar tot broeden in de Bocht van Molwerum (van Hijum 1999). Bij het Noord-Hollandse Onderdijk werden op de vooroever drie baltende paren vastgesteld. In de Delta werden twee zekere broedgevallen en twee territoria vastgesteld (Meininger *et al.* 2000). Op de Middelplaten in het Veerse Meer werd een paar vastgesteld en werd een gebruikt nest gevonden. Eieren of jongen werden niet gezien. Op de Stampersplaat (Grevelingenmeer) werd een nest gevonden. In het Volkerakmeer werd een volwassen Grote Mantel met twee grote jongen gezien op de Noordplaat. Er was een territorium op de Krib Midden-Hellegat.

Grote Stern *Sterna sandvicensis*

In 1999 wist de Grote Stern het relatief hoge aantal van 1998 vast te houden. Het landelijke totaal viel met ongeveer 500 paren terug tot 14 100. In het Deltagebied werd het hoogste aantal paren sinds jaren geteld. Het aantal in de Waddenzee viel terug, omdat de kolonie op Rottumerplaat niet werd bezet. Toename op Griend compenseerde enigszins hiervoor. Verder bleek dat de soort het in het Duitse en Deense Waddengebied in 1999 goed deed, want er werden 2500 paren meer geteld (Dijkse *et al.* 2000).

Visdief *Sterna hirundo*

Landelijk waren in 1999 282 visdiefkolonies bezet met in totaal 18 616 paren. Het landelijke totaal komt hiermee uit op 19 500 paren, waarmee de Visdief het hoogste populatieniveau sinds het midden van de jaren vijftig heeft bereikt (Bijlsma *et al.* 2001). Vrij recente en sterk groeiende vestigingen zijn er onder meer op de Mokkebank, IJburg en het nieuwe eilandje IJsseloog in het Ketelmeer (250 paren in 1999; nieuwe vestiging). Gezien de tijdelijke aard van een aantal van deze terreinen zal de populatie in de komende jaren vermoedelijk weer afnemen.

Noordse Stern *Sterna paradisaea*

In 1999 kwam, net als in 1998, het aantal Noordse Sterns in de Waddenzee boven de 2000 uit en dat was voor het laatst in 1994 het geval. De totale populatie in 1999, inclusief kleine vestigingen in het Deltagebied, bedroeg 2228 paren.

Dwergstern *Sterna albifrons*

De tellers wisten in 1999 in het Waddengebied twaalf kolonies en 183 paren op papier te krijgen en in het Deltagebied 15 kolonies met 302 paren (figuur 7). Buiten deze gebieden zijn al vele jaren geen Dwergsterns meer vastgesteld (bijv. IJsselmeergebied). Het landelijke totaal kwam op 485 paren, in lijn met wat de afgelopen jaren gebruikelijk is.

Witwangstern *Chlidonias hybridus*

De Witwangstern is in Nederland een onregelmatige broedvogel. In 1999 heeft de soort gebroed in het Soerendonks Goor in Noord-Brabant. Er was een nest gebouwd en er werden drie eieren gelegd, waarvan er twee uitkwamen. De jongen zijn vermoedelijk door een snoek geperdeerd (W. Beeren).

Zwarte Stern *Chlidonias niger*

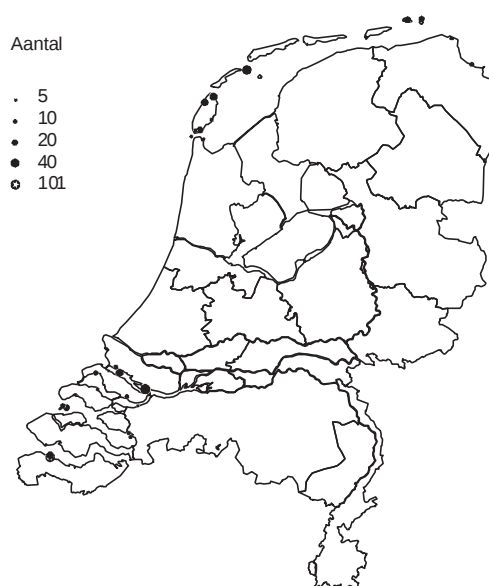
In 1999 werden in 83 vestigingen 879 paren geteld. Voegen we hierbij het geschatte aantal van 160 in tien niet- of onvolledig getelde vestigingen, dan komt het landelijke totaal van ongeveer 1050 paren uit de bus. Het flinke aantal onvolledig getelde vestigingen ligt vooral in het Hollands-Utrechts plassengebied (het Groene Hart). Het populatieniveau van de Zwarte Stern in 1999 is wat hoger dan in 1998 (1000 paren) maar iets minder dan in 1995-97 (1100-1150 paren).

Kerkuil *Tyto alba*

In 1999 bedroeg het aantal broedparen van de Kerkuil 1718 (Kerkuilenwerkgroep Nederland). Het gemiddeld broedsucces bedroeg 4.1 jong per nest (de Jong 2001), het hoogste aantal sinds de start van het landelijke onderzoek in 1979. In de provincie Friesland waren de meeste broedparen gevestigd (408), gevolgd door Gelderland (280) en Drenthe (253).

Oehoe *Bubo bubo*

De Oehoe heeft in 1999 wederom succesvol gebroed in de Enci-groeve bij Maastricht (Lb)*. 'Traditioneel' werden er weer vier jongen grootgebracht. Voorts was er een melding van een volwassen individu dat in de broedtijd (7 juni) in de Julianagroeve bij Cadier en Keer verbleef. Volgens van der Vliet *et al.* (2001) ging het zelfs

Figuur 7. Verspreiding van de Dwergstern als broedvogel in 1999 (aantal paren per kolonie). *Breeding distribution of Little Tern in 1999 (pairs/colony).*

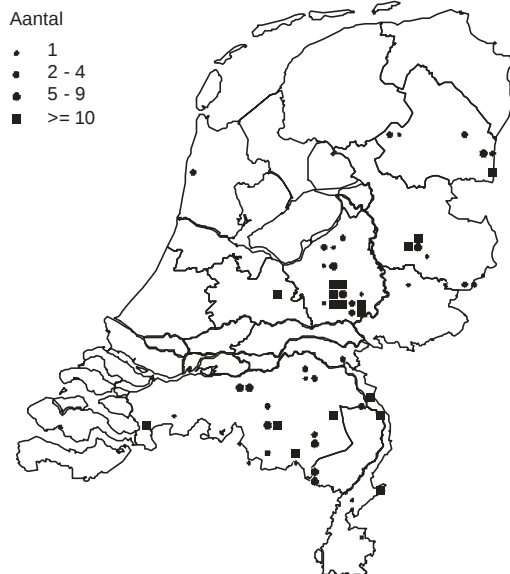
om een paar bij een nest, maar het is onbekend of de broedpoging iets opleverde.

Velduil *Asio flammeus*

De populatie Velduilen blijft in de gevarenhoek in Nederland: 31 paren in 1999 (41 in 1998). Het aantal is vergelijkbaar met 1995 toen er 32 paren in Nederland werden vastgesteld. Het Waddengebied herbergde 27 paren, waarvan twaalf op Texel, zeven op Ameland en drie op Terschelling. Op het vasteland waren er drie broedgevallen. In het Fochteloërveen vond een waarschijnlijk broedgeval plaats (Feenstra 2000). Op het terrein van Schiphol broedt al jaren een paartje Velduilen en ook in 1999 is weer een nest gevonden. Het derde geval was aan de rand van de Groote Peel.

Ruigpootuil *Aegolius funereus*

Op twee plaatsen werd in 1999 een roepende Ruigpootuil gehoord: Bakkeveen (Fr)* en Norg (Dr)*. In Bakkeveen werd de soort op 29 maart gehoord en in Norg eind maart tot 12 april (Dutch Birding 22: 260). Aangezien beide locaties dicht bij elkaar liggen, wordt vermoed dat het om dezelfde Ruigpootuil gaat.

Figuur 8. Verspreiding van de Nachtzwaluw als broedvogel in 1999 (aantal paren per 5x5 km atlasblok). *Breeding distribution of European Nightjar in 1999 (pairs/5x5 km atlas squares).*

Nachtzwaluw *Caprimulgus europaeus*

Met 489 gemelde territoria in 1999 lijkt de Nachtzwaluw in Nederland het langzaam beter te doen (424 gemelde territoria in 1998), maar de volledigheid van de tellingen stijgt ook (figuur 8). De Nachtzwaluw heeft zijn hoofdverspreiding in Gelderland, Overijssel, Noord-Brabant en Limburg. De Nederlandse populatie van de Nachtzwaluw in 1999 wordt geschat op 850-950 territoria.

Ijsvogel *Alcedo atthis*

De ijsvogelpopulatie in Nederland neemt weer langzaam toe na de terugslag in de winters van 1995/96 en 1996/97. In 1999 werden 90 paren gemeld. Uit een aantal regio's (Utrecht, Noord-Limburg, Noord-Brabant) kwamen weinig meldingen, zodat het landelijke beeld onvolledig is. De schatting voor Nederland bedraagt 125-175 broedparen.

Hop *Upupa epops*

Op Planken Wambuis op de ZW-Veluwe was van 1 tot en met 24 juni een solitaire, roepende man aanwezig. De melding voldoet hiermee aan de criteria voor een territorium, maar van

een broedgeval was geen sprake. In de boswachterij Eersel in Noord-Brabant is eind mei een baltzend paartje Hoppen gezien. Op 30 mei werd tevens een exemplaar gehoord.

Draaihals *Jynx torquilla*

Met 30 gemelde territoria lijkt 1999 een mager jaar voor de Draaihals te zijn geweest. In 1998 en 1997 werden er nog 50 gemeld. De populatie op de Veluwe wordt geschat op 50-75 paren (Bijlsma *et al.* 2001), wat misschien inmiddels te hoog is (R.G. Bijlsma).

Middelste Bonte Specht *Dendrocopos medius*

Op initiatief van Alterra werd in 1999 door Sovon en leden van de Vogelstudiegroep Limburg een integrale kartering gehouden van de Middelste Bonte Specht in Zuid-Limburg (Pahlplatz 1999, Pahlplatz *et al.* 2000). Er werden negen territoria vastgesteld: Boswachterij Vaals drie (waarvan één nest), Munningsbos en omgeving bij Sint-Odiliënberg drie (waarvan twee nesten), Schweibergerbos bij Wittem één, Onderste Bos bij Epen één en Bunderbos bij Meerssen één. De verwachte opmars van de soort bleef dus uit in 1999.

Oeverzwaluw *Riparia riparia*

De Oeverzwaluw maakt goede tijden door. Het aantal in 1999 evenaarde vrijwel het hoogste aantal paren dat ooit in Nederland werd vastgesteld. In 260 kolonies werden 21 750 paren geteld. Hierbij kunnen nog minimaal 300 paren worden opgeteld in tien niet- of onvolledig getelde kolonies, zodat de totale populatie op 22 000 uitkomt. Een vergelijkbaar aantal (20 000-25 000 paren) werd voor de jaren 1963-65 geschat, als resultaat van de eerste landelijke tellingen (Leys 1987).

Huiszwaluw *Delichon urbica*

De Huiszwaluw wordt niet landdekkend geïnventariseerd, maar onderzoek vindt plaats in vaste gebieden. In 1999 zijn 779 kwartblokken (2.5 x 2.5 km) geheel of gedeeltelijk op Huiszwaluwen geteld en hierin werden 17 737 bewoonde nesten geteld. Uit berekeningen kan worden afgeleid dat de stand van de Huiszwaluw in 1999 enkele procenten lager was dan in 1998. Sinds 1990 nam het aantal Huiszwaluwen

ongeveer met 20% af (Leys 2000). De landelijke populatie in 1999 wordt geschat op 110 000 paren. In 1990 waren dat er nog 138 000.

Kuifleeuwerik *Galerida cristata*

Van de Kuifleeuwerik werden in 1999 37 territoria gemeld, bijna 20 minder dan in 1998. Hoewel dit lage aantal de voortgaande achteruitgang weerspiegelt, zijn er ook uit een aantal plaatsen geen opgaven gekomen (Emmen, Tilburg). De Nederlandse populatie wordt geschat op 45-60 paren.

Duinpieper *Anthus campestris*

Met de populatie Duinpiepers in Nederland gaat het slecht. Landelijk zijn er 22 territoria gemeld. Gevreesd mag worden dat de Nederlandse populatie niet meer dan 25-28 paren omvat. Het Kootwijkerzand is hét bolwerk van deze soort, maar helaas sluipen de aantallen ook hier achteruit. Van de 19 territoria uit 1990 zijn er anno 1999 nog tien over.

Engelse Kwikstaart *Motacilla flavissima*

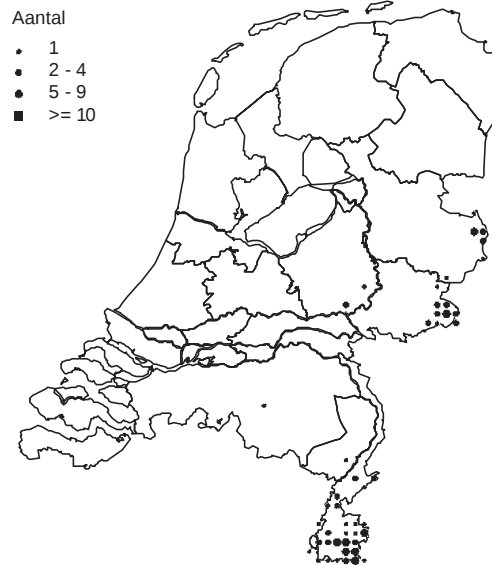
De Engelse Kwikstaart is in Nederland een minder schaarse broedvogel dan de drie gemelde territoria doen vermoeden. Er zijn weinig tellers die zich op deze soort richten en de territoria worden niet in het kader van het LSB aan Sovon doorgegeven, wel via het broedvogelatlasproject. De meldingen uit 1999 komen van het Markiezaat, de Yerseke Moer en Noordwijk.

Grote Gele Kwikstaart *Motacilla cinerea*

In 1999 werden 120 territoria aan het papier toevertrouwd (figuur 9), meer dan de 102-103 in de voorbije twee jaren. Van de drie kernregio's werd alleen de Achterhoek (26 territoria) gebiedsdekkend geïnventariseerd. In Twente (14) en in Limburg (74) was het onderzoek onvolledig. Op basis van deze telgegevens en schattingen uit deelgebieden in 1995-98 mogen we aannemen dat de landelijke populatie momenteel naar schatting 250-300 paren bedraagt.

Rouwkwikstaart *Motacilla yarrellii*

In het eerste broedseizoen van het broedvogelatlasproject werden er opvallend meer territoria van de Rouwkwikstaart bekend dan gewoonlijk,

Figuur 9. Verspreiding van de Grote Gele Kwikstaart als broedvogel in 1999 (aantal paren per 5x5 km atlasblok). Breeding distribution of Grey Wagtail in 1999 (pairs/5x5 km atlas squares).

en dit beeld werd in 1999 bevestigd. Van de 16 gemelde territoria waren er negen afkomstig uit Noord-Holland. Hieronder waren drie zekere broedgevallen (Hoogkarspel, zuiver paar; Lutjebroek, zuiver paar; haven IJmuiden, details onbekend).

Noordse Nachtegaal *Luscinia luscinia*

Een territoriale Noordse Nachtegaal was aanwezig in de Groenlanden Ooijpolder (Gl*; van Turnhout 2000).

Roodsterblauwborst *Luscinia svecica svecica*

Nabij Veendam (Gr)* werd een succesvol broedgeval vastgesteld van deze ondersoort van de Blauwborst. Van het mannetje werd vastgesteld dat het tot deze ondersoort behoorde, van het vrouwtje was de ondersoort niet duidelijk. Het gaat hier om het eerste broedgeval van Nederland. Het paartje had een nest in een veld fabrieksaardappelen en van de vijf gelegde eieren kwamen er twee niet uit. De drie jongen werden alle vliegvlug (B. Koks).

Paapje *Saxicola rubetra*

In 1999 werden 255 paren Paapjes doorgege-

ven. Door de gegevens uit 1998-99 te combineren kan een grove landelijke schatting worden gemaakt. In Drenthe gaat het om 300-350 paren (van Dijk & Goutbeek 2000), in Groningen, Friesland en in de Hollandse duinen ieder om 40-60 paren, in Flevoland 30-40, Overijssel 20-25, de Waddeneilanden 10-20 en elders in Nederland 10-30 paren. Het totaal zou daarmee komen op zo'n 500-650 paren.

Beflijster *Turdus torquatus*

In het Nationaal Park Veluwezoom werd op de Worth-Rhederheide meerdere malen een Beflijster waargenomen (Kwint 1999). Op 3 april werd er een zingend mannetje gehoord, op 16 april was er een mannetje aanwezig en op 19 mei vertoonde het aanwezige mannetje afleidingsgedrag. Verrassend was de waarneming op 2 juli van een vrouwtje op dezelfde plek als de eerdere waarnemingen. De waarnemingen geven aanleiding tot het opvoeren van een territorium, maar om de soort op grond van deze waarnemingen als zekere broedvogel te beschouwen, gaat te ver.

Kramsvogel *Turdus pilaris*

In 1999 werden slechts 54 paren doorgegeven, merendeels uit Limburg (36). Dat de kramsvogelpopulatie in Nederland langzamerhand lijkt dood te bloeden, is wel zeker. Evenwel is er door het ontbreken van tellingen in enkele vaste kramsvogelgebieden in Limburg, en wellicht ook in Gelderland, onvoldoende zicht op de precieze details. De laatste landelijke schatting van 300-350 paren dateert uit 1995. Het is zeer twijfelachtig of de helft daarvan thans nog wordt gehaald.

Graszanger *Cisticola juncidis*

Territoria van Graszangers waren in 1999 aanwezig bij Paal, Saeftinghe (ZI)* en op de Makkumer Noordwaard (Fr)^o. Bij Paal waren drie territoria gevestigd, zingende vogels werden gehoord in juli en augustus. Op de Makkumer Noordwaard werd de vogel voor het eerst op 12 augustus opgemerkt, maar was deze wellicht al eerder aanwezig. Tot het eind van de maand maakte de vogel regelmatig zijn balts/zangvluchten.

Krekelzanger *Acrocephalus fluviatilis*

Langs de IJssel bij Den Nul Olst (Ov)* was begin juli een zingende Krekelzanger aanwezig (Dutch Birding 22: 264). De vogel zong van 3 tot en met 14 juli, hetgeen volstaat voor vaststelling van een territorium.

Grote Karekiet *Acrocephalus arundinaceus*

Van de Grote Karekiet zijn 231 territoria gemeld, hetgeen vergelijkbaar is met de jaren 1997 en 1998. Over een langere periode gezien gaat de soort nog steeds achteruit. Een vergelijking van het gemiddelde over de jaren 1993-97 met 1995-99 geeft voor vrijwel ieder belangrijk gebied een achteruitgang van 5-28% te zien. De Nederlandse populatie wordt geschat op hooguit 250-260 paren. Buiten de kerngebieden duikt de soort jaarlijks op verschillende plekken in Nederland op, maar het gaat dan meestal om solitaire gevallen. Onduidelijk is of dit leidt tot succesvolle broedgevallen of dat het steeds om ongepaarde mannetjes gaat (dit laatste is waarschijnlijk).

Orpheusspotvogel *Hippolais polyglotta*

In het IJzerenbosch bij Susteren (Lb)^o heeft een mannetje van 15 juni tot en met 2 juli gezongen. Gezien de periode van twee weken wordt dit geval beschouwd als een territorium.

Baardman *Panurus biarmicus*

In 1999 werden 959 paren geteld, een stuk minder dan in de twee voorgaande jaren (resp. 1792 en 1200 in 1997 en 1998). Enkele belangrijke Nederlandse broedgebieden laten een duidelijke terugloop zien, zoals in de Oostvaardersplassen en het Zwarte Meer. In het Lauwersmeergebied leken de aantallen vrijwel overeen te komen met die van voorgaande jaren, waarmee de schatting voor het gebied zo'n 150-160 paar bedraagt (Kleefstra 2001). In verschillende andere gebieden werd ten opzichte van 1998 juist een toename vastgesteld, zoals in het Harderbroek, langs de Friese IJsselmeerkust, op de Waddeneilanden, en aan het Ketel- en Vossemeer. Een voorzichtige schatting lijkt uit te komen op zo'n 1050-1300 paar. Ten opzichte van de meest recente schatting uit 1997 (1800-2000 paar) is dat toch een flinke aderlating.

Taigaboomkruiper *Certhia familiaris*

Uit Limburg werden 22 territoriale Taigaboomkruipers opgegeven, voor het merendeel in Boswachterij Vaals (18), tegen de Duits-Belgische grens. In de afgelopen jaren werd de Limburgse populatie geschat op 64-83 paren (van Noorden & Schols 1999). Dit aantal was ook in 1999 nog actueel.

Buidelmees *Remiz pendulinus*

Het totale aantal meldingen van 177 in 1999 misstaat niet in het rijtje van de afgelopen jaren (resp. 184 en 193 in 1997 en 1998). De grootste aantallen werden geteld langs de noordelijke Randmeren tussen Elburg en Vollenhove/Zwartsluis (50 paren), in de Gelderse Poort (43), de Lauwersmeer (10), de omgeving van Amsterdam (10), de Veenhuizerstukken bij Stadskanaal (6) en de Oostvaardersplassen (minstens 5). De landelijke populatieschatting voor 1999 zal niet veel afwijken van die in 1998, ongeveer 190-210 paren.

Grauwe Klauwier *Lanius collurio*

Het aantal territoria van de Grauwe Klauwier bedroeg in 1999 176 (203 in 1998). De afname komt vrijwel geheel op rekening van het Bargerveen. Het doek voor de Grauwe Klauwier op de Waddeneilanden is in 1999 echt gevallen. De laatste jaren was alleen Ameland nog bezet. In West-Drenthe bleef het aantal vrijwel gelijk. Onderzoek naar het broedsucces laat hier zien dat de populatie net voldoende jongen produceert om op peil te blijven. Er lijken zich hier geen Grauwe Klauwieren uit het Bargerveen te vestigen (Bijlsma 2000b). Voor 1999 wordt het aantal Grauwe Klauwieren in Nederland op 180-190 paar geschat.

Klaapekster *Lanius excubitor*

Op het Veluwse Hulshorsterzand was er in 1999 een geslaagd broedgeval (Raaijmakers 1999). Er werden pas uitgevlogen jongen gezien. Het was voor het eerst sinds 1993 dat er in Nederland weer een succesvol broedgeval werd gemeld.

Roek *Corvus frugilegus*

De Roek bezette in 1999 minimaal 867 kolonies

met in totaal 60 152 paren. Her en der in het land werden in elk geval 35 bezette kolonies niet geteld. Hier zaten naar schatting 2000 paren. Opgeteld en afgerond wordt voor 1999 een totaal van 62 000 paren aangehouden. Dit aantal is iets hoger dan wat de afgelopen jaren werd vastgesteld. Vanaf 1995 is, na ongeveer 25 jaren groei, sprake van stabilisatie rond een populatiegrootte van ongeveer 60 000 paren.

Huiskraai *Corvus splendens*

De eerste twee jaren van de vestiging van de Huiskraai als broedvogel in Nederland zijn vastgelegd in Ebels (1998). In 1999 gingen de vogels opnieuw tot broeden over; de uitkomst hiervan is onbekend (van der Vliet *et al.* 2001).

Raaf *Corvus corax*

Na het goede ravenjaar 1998 (116 paren) kwam het aantal voor 1999 op 91. Het merendeel, 66 paren, was aanwezig op de Veluwe. Het aantal jongen dat hier groot wordt gebracht, neemt de laatste jaren weer af. Deze verslechtering van de broedresultaten wordt geweten aan het verminderd bijvoeren van het grofwild (Bijlsma *et al.* 2001). Buiten de Veluwe waren er 25 broedgevallen of territoria. In Flevoland werd succesvol gebroed in het Roggebotzand. De Overijsselse broedparen werden gelokaliseerd in de boswachterij Ommen, het Rechterense Veld bij Dalfsen, op de Sallandse Heuvelrug (2 paren) en de Borkeld bij Rijssen. Van de Utrechtse Heuvelrug zijn zeven nesten en zes territoria gemeld. Uit de omgeving van Lochem is een broedgeval en een territorium gemeld en bij Doetinchem een territorium.

Keep *Fringilla montifringilla*

Zekere broedgevallen van de Keep in Nederland zijn zeer schaars. Vrijwel altijd worden zingende mannetjes vastgesteld, doorgaans overzomeraars of late doortrekkers. Een nestvondst in 1999 in de Kennemerduinen (de Nobel 2001) geeft echter aan dat broedgevallen niet uitgesloten zijn. Andere meldingen uit 1999 die betrekking hebben op meer dan zangwaarnemingen alleen, komen uit Lauwersoog (transport nestmateriaal) en de Appelse Heide bij Voorthuizen (alarmeren).

Europese Kanarie *Serinus serinus*

In 1999 werden in Maastricht 16 en in Vaals elf territoria gemeld. De Achterhoek en Twente zijn ook regio's waar de Europese Kanarie jaarlijks voorkomt; in 1999 werden respectievelijk 15 en negen territoria opgegeven. De landelijke populatie is onbekend omdat de soort niet systematisch wordt geteld in het kerngebied Zuid-Limburg.

Roodmus *Carpodacus erythrinus*

De Roodmus had in 1999 een vergelijkbaar aantal territoria in Nederland als in 1998, namelijk 13 (16 in 1998). Van de Waddeneilanden zijn zeven territoria doorgegeven. Op de Makkumer Noordwaard was sprake van een geslaagd broedgeval en zijn pas uitgevlogen jongen waargenomen. Dat was ook het geval in het Harderbroek, waar eveneens een tweede territorium was.

Ortolaan *Emberiza hortulana*

Van de Ortolaan zijn zeven meldingen binnen gekomen uit 1999. In Groningen waren er drie zangposten in de buurt van Sellingeren en één bij Ter Apel, alle vlak tegen de Duitse Grens. Een vierde geval, op landgoed Beekvliet bij het Gelderse Barchem, betreft een broedgeval. Waargenomen werd het slepen met nestmateriaal en voedseltransport door een mannetje (G. Arfman in Ottens 2000). Rond Winterswijk werden op drie plaatsen zingende mannetjes gehoord. Deze vogels werden meerdere keren waargenomen. Geheel tegen de verwachting in staat de Ortolaan in 1999 weer op de lijst van Nederlandse broedvogels.

Grauwe Gors *Miliaria calandra*

Met 30 gemelde territoria was 1999 voor de Grauwe Gors een slecht jaar. De Nederlandse populatie blijft verder krimpen en wordt nu geschat op hooguit 45 paren. In Limburg zijn nog twee concentraties Grauwe Gorzen; het Zuidelijk Maasdal en de Caberg bij Maastricht. Op het landbouwgebiedje de Caberg werden zeven territoria vastgesteld. Deze plek wordt mogelijk in de toekomst bedreigd door woningbouw, zodat ook hier voor het voortbestaan van de soort gevreesd moet worden. De aantallen in de uiterwaarden van het Gelderse Rivieren-

gebied fluctueren sterk. Het voormalig bolwerk Zeeuws-Vlaanderen was in 1999 geheel door de Grauwe Gors verlaten. Midden jaren tachtig werd de populatie hier in goede jaren nog geschat op 200 territoria (Buisse & Tombeur 1988).

Verantwoording en dankwoord

De vogeltellers van Nederland hebben, net als vorige jaren, een geweldige bijdrage aan het Sovon-broedvogelonderzoek geleverd. Zonder hun inspanningen zou het maken van een landelijk overzicht van kolonievogels en zeldzame broedvogels onmogelijk zijn. Dat geldt tevens voor een aantal instellingen en instituten die belangrijk telmateriaal aanleveren. Iedereen wordt van harte bedankt voor de inzet. Veel dank gaat ook uit naar de districtscoördinatoren (DC's) voor het zoeken en begeleiden van tellers, en het verzamelen en controleren van de gegevens. In dit verband dient ook H.N. Leys bedankt te worden voor diens werk aan Huis- en Oeverzwaluwen. De samenwerking met het CBS, sector Milieu productgroep Flora en Fauna, werd gestalte gegeven door C. Plate, R. Meijer en A. van Strien. Het Sovon-broedvogelonderzoek wordt financieel gesteund door EC-LNV en CBS. Deze samenvatting van het basisrapport werd verzorgd door R. Kleefstra.

Literatuur

- Beemster N., van der Heide Y. & Altenburg W. 2000. Vogelmonitoring in de Oostvaardersplassen, de gegevens van 1999. A&W-rapport 247. Altenburg & Wymenga, Veenwouden.
- van den Berk V., Dirksen S. & Poot M. 2000. Sterfte onder Eiders in de Waddenzee 1999-2000, een zoektocht naar de massale sterfte van Eiders in de Waddenzee. EC-LNV werkdokument nr. 186, Wageningen.
- Bijsma R.G. 1999. Prenuptiaal gedrag, voedsel en rui van overzomerende Kraanvogels *Grus grus* in West-Drenthe in 1999. Drentse Vogels 12: 17-35.
- Bijsma R.G. 2000a. Trends en broedresultaten van roofvogels in Nederland in 1999. De Takkeling 8: 6-37.
- Bijsma R.G. 2000b. Bestaat West-Drentse populatie van Grauwe Klauwieren *Lanius collurio* bij de gratie van lokale reproductie? Drentse Vogels 13: 102-105.
- Bijsma R.G., Hustings F. & Camphuysen C.J. 2001. Schaarse en algemene vogels van Nederland (Avifauna van Nederland II). GMB Uitgeverij, Haarlem/KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Boele A. 2000. Zingende IJsgors in Lopik in juni 1999. Kruisbek 2000 (3): 1-4.
- Buisse M.A. & Tombeur F.L.L. 1988. Vogels tussen Zwin en Saeftinghe, De avifauna van Zeeuws-

- Vlaanderen. Stichting Natuur- en Recreatie-informatie, Middelburg.
- Cottaar F. 2000. Aantalsontwikkeling van broedende meeuwen en sterns in de IJmond 1995-1999. *Fitis* 36 (1): 40-44.
- Van Dijk A.J. & Hustings F. 1996 Broedvogel-inventarisatie Kolonievogels en Zeldzame Soorten. Handleiding Landelijk Soortenonderzoek Broedvogels. Sovon, Beek-Ubbergen.
- van Dijk A.J. & Goutbeek E. 2000. Hoeveel broedende Paapjes *Saxicola rubetra* nog in Drenthe? *Drentse Vogels* 13: 74-88.
- van Dijk A.J., van der Weide M., Kleefstra R., Zoetebier D. & Plate C. 2001. Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Nederland in 1999. Sovon-monitoringsrapport 2000/08. Sovon, Beek-Ubbergen.
- Dijkse L., Hälterlein B., Koks B., Rasmussen L.M., Potel P. & Südbek P. 2000. The breeding bird season in the Wadden Sea in 1999. *Wadden Sea Newsletter* 2000:1.
- Dijkse L. & Koks B. 2001. Broedvogelmonitoring in het Nederlandse Waddengebied in 1999. Sovon-monitoringsrapport 2001/02. Sovon, Beek-Ubbergen.
- Dommerholt G., Jansen E. & Janssen R. 1999. Broedvogels van de Sallandse Heuvelrug in 1999. VWG IVN Hellendoorn/Nijverdal, Nijverdal.
- Ebels E.B. 1998. Huiskraai broedend in Hoek van Holland in 1997 en 1998. *Dutch Birding* 20: 291-295.
- Erhart F.C. & Kurstjes G. 2000. Aantalsontwikkeling van de Kwak *Nycticorax nycticorax* als broedvogel in Nederland in de twintigste eeuw. *Limosa* 73: 41-52.
- Feddema J., Hiemstra H. & Kuipers R. 1999. Broedvogels van Noord-Fryslân buitendijks in 1999. Rapport Wadvogelwerkgroep FFF, Ferwerd.
- Feenstra H. 1999. Kraanvogels *Grus grus* in het Fochteloërveen in 1999: een poging tot broeden? *Drentse Vogels* 12: 9-16.
- Feenstra H. 2000. Vogels, Zoogdieren, Reptielen en Amfibieën in het Fochteloërveen 1998 en 1999. Rapport in eigen beheer, Fochtelo.
- van Hijum E. 1999. Ynfentarisasjeferslach Briedfûgels Bocht fan Molkwar, Mokkebank & Mirns-Mokkebank. Rapport in eigen beheer, Warns.
- van Horssen P. & Lensink R. 2000. Een snelle toename van de Indische Gans *Anser indicus* in Nederland. *Limosa* 73: 97-104.
- IJnsen F. 1991. Karaktergetallen van de winters vanaf 1707. *Zenit* 18: 69-73.
- Jager K. & Kleefstra R. 1999. Broedvogels van het Lauwersmeer in 1999. Sovon-inventarisatierapport 99/22. Sovon, Beek-Ubbergen.
- De Jong J. 2001. Het magische getal bereikt, 2000 broedparen in het jaar 2000. *Themanummer Kerkuil, Vogelnieuws* 14 (3): 2-3.
- Kleefstra R. 1999. Broedende Steltkluten in de Ezumakeeg in 1999. *Twirre* 10: 15-17.
- Kleefstra R. 2001. Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Fryslân in 1999. *Twirre* 12: 103-111.
- Kleine J. 2000. Fauna-inventarisatie Dwingelderveld en omgeving 1999. Rapport in eigen beheer, Dwingelo.
- Koffijberg K. 2001. Analyse van kerngebieden van Kwartelkoningen in Nederland in 1999 en 2000. Sovon-informatierapport 2001/04. Sovon, Beek-Ubbergen.
- Koffijberg K. & van Dijk A.J. 2001. Influx van Kwartelkoningen *Crex crex* in Nederland in 1998. *Limosa* 74: 147-159.
- Koks B. & Visser E. 2000. Grauwe Kiekendieven *Circus pygargus* in Nederland in 1999. *De Takkeling* 8: 64-80.
- van der Kooij H. 2000. Het broedseizoen 1999 van de Purperreiger in Nederland. *Vogeljaar* 48: 120-122.
- de Kraker K. & Derks P. 1999. Broedgeval van Blauwe Kiekendief op de Hompelvoet in 1999. *Sterna* 44: 72-73.
- Kwint N. 1999. Beflijster als nieuwe broedvogel op Veluwezoom. *Vlerk* 16: 156-157.
- Lensink R. 1996. De opkomst van exoten in de Nederlandse avifauna; verleden, heden en toekomst. *Limosa* 69: 103-130.
- Leys H.N. 1987. Inventarisatie van de Oeverzwaluw (*Riparia riparia*) in 1986 in Nederland. *Vogeljaar* 35: 119-131.
- Leys H.N. 2000. Broedvogelonderzoek 1999 Huiszwaluw en Oeverzwaluw. Sovon, Beek-Ubbergen.
- Meininger P.L., Berrevoets C.M. & Strucker R.C.W. 2000. Kustbroedvogels in het Deltagebied in 1999. Rapport RIKZ/2000.023. Rijksinstituut voor Kust en Zee, Middelburg.
- de Nobel P. 2001. Nestvondst van Keep in de Kennemerduinen in 1999. *Fitis* 37: 64-67.
- van Noorden B. & Schols R. 1999. Aantalsschattingen van de Limburgse broedvogels 1998. *Limburgse Vogels* 10: 34-45.
- Ottens H.J. 2000. Broedvogels van Beekvliet en het Needse Achterveld in 1999. Sovon-inventarisatierapport 2000/04. Sovon, Beek-Ubbergen.
- Ouweneel G.L. 2001. Snelle groei van de broedpopulatie Brandganzen *Branta leucopsis* in het Deltagebied. *Limosa* 74: 137-146.
- Overdijk O. 2000. Rode Lijstsoorten en kolonievogels in 1999 in het Nationaal Park Schiermonnikoog. Intern rapport, Vereniging Natuurmonumenten, Schiermonnikoog.
- Pahlplatz R. 1999. Inventarisatie Middelste Bonte Specht in een aantal Zuid-Limburgse bossen in 1999. Sovon-informatierapport 1999/06. Sovon, Beek-Ubbergen.
- Pahlplatz R., Schepers F. & Schotman A. 2000. De Middelste Bonte Specht als broedvogel in Limburg: definitief gevestigd? *Limburgse Vogels* 11: 6-13.
- Raaijmakers H. 1999. Broedvogelmonitoring op het Hulshorsterzand in 1999. Rapport in eigen beheer, Harderwijk.
- Rasmussen L.M., Fleet D.M., Hälterlein B., Koks B.J., Potel P. & Südbek P. 2000. Breeding Birds in the Wadden Sea in 1996. Results of a total survey in 1996 and of numbers of colony breeding species between 1991 and 1996. Wadden Sea Ecosystem No.10. Common Wadden Sea Secretariat, Trilateral Monitoring and Assessment Group, Joint Monitoring Group of Breeding Birds

in the Wadden Sea, Wilhelmshaven.
 van Turnhout C. 2000. Territoriale Noordse Nachtegaal in de Groenlanden in 1999. *Mourik* 26: 20.
 van der Vliet R.E., de Bruin A., van der Laan J. & CDNA 2000. Rare birds in the Netherlands in 1999. *Dutch Birding* 22: 251-271.
 van der Vliet R.E., van der Laan J. & CDNA 2001. Rare birds in the Netherlands in 2000. *Dutch Birding* 23: 315-347.

Arend-Jan van Dijk, Michiel van der Weide,
 Romke Kleefstra & Dirk Zoetebier
 Sovon Vogelonderzoek Nederland, Rijks-
 straatweg 178, 6573 DG Beek-Ubbergen,
 arend.vandijk@sovon.nl
 Calijn Plate
 CBS, sector Milieu, productgroep Flora en
 Fauna, Postbus 4000, 2270 JM Voorburg

Rare and colonial breeding birds in The Netherlands in 1999

In The Netherlands, annual surveys of rare and colonial breeding birds are carried out since 1992. These aim to monitor national population size and population developments in Special Protection Areas (SPAs). This paper presents the results of the 1999 survey and summarises the annual report published recently by Sovon Vogelonderzoek Nederland (van Dijk *et al.* 2001). Table 1 lists all species and numbers recorded in 1999, giving details on the actual numbers counted, the estimated size of the national population and the most recent population estimate so far. Numbers generally refer to the number of territories, and do not necessarily implicate confirmed breeding. Again, the breeding season followed an exceptional mild winter. Since autumn 1998 was very wet, water tables were still high in many areas, favouring breeding opportunities for wetland species. Fieldwork was enhanced by mild weather conditions during March-July.

Among the rare breeding birds, records of Horned Grebe (1), Common Crane (1), Whiskered Tern (1), Eurasian Eagle Owl (2), Tengmalm's Owl (1), Eurasian Hoopoe (1), Thrush Nightingale (1), Red-spotted Bluethroat (1), Ring Ouzel (1), River Warbler (1), Melodious Warbler (1), Great Grey Shrike (1) and House Crow (1) were highlights of the 1999 breeding season. However, often only territorial behaviour was observed, and confirmed breeding

was only reported for Whiskered Tern, Eurasian Eagle Owl (1), Red-spotted Bluethroat (new to the Dutch list, perhaps mixed pair with White-spotted Bluethroat), Great Grey Shrike (first successful pair since 1993) and House Crow.

Great Bittern, Grey Heron and Common Kingfisher, species which suffered from cold weather in the 1995/96 and 1996/97 winters, continued their gradual recovery, although especially the population development for Great Bittern remains worrying. Growing numbers were also observed in Red-necked Grebe, Black-necked Grebe, Little Egret, Greater White-fronted Goose, Bar-headed Goose, Greater Canada Goose, Barnacle Goose, Black-winged Stilt, Pied Avocet, Mediterranean Gull (15% increase compared to 1998), European Nightjar and Sand Martin. Especially population growth in (originally) escaped goose species is one of the most obvious phenomena of the last decade. In the northern Delta area, SW-Netherlands, the population of Barnacle Goose in summer already exceeds 4000 individuals. Elsewhere, small settlements of this species also show an exponential increase.

Long-term declines continued in 1999 for Hen Harrier, Kentish Plover (Wadden Sea), Ruff, Eurasian Wryneck, Crested Lark, Tawny Pipit, Great Reed Warbler, Red-backed Shrike, Oortolan Bunting and Corn Bunting. Most of these species are highly endangered and some balance on the verge of extinction.